

HC 6a, 09-10-2017, afbakening staatsgezag

Wanneer we het over de staatsmacht hebben, hebben we het over jurisdictie. Hier zijn twee vormen van, de territoriale rechtsmacht en de personele rechtsmacht (zie aantekeningen van het vorige hoorcollege). In het kader van de eerste categorie hebben we het zeerecht behandeld. Voor de uitoefening van strafrechtelijke jurisdictie zijn verschillende mogelijkheden. Hierbij zijn de volgende beginselen van toepassing (die je los kunt laten op een concrete casus):

- Territorialiteitsbeginsel
- Nationaliteitsbeginsel
- Passief nationaliteitsbeginsel > Wanneer een onderdaan van een staat in het buitenland iets heeft gedaan.
- Beschermingsbeginsel > Hierbij gaat het om essentiële belangen van een staat die worden aangetast vanuit het buitenland.
- Universaliteitsbeginsel > Hierbij gaat het over ernstige misdrijven tegen de menselijkheid.

Met betrekking tot deze beginselen vinden ontwikkelingen plaats in de loop der tijd. Waar het internationaal recht in het verleden erg terughoudend was in het toekennen van het passieve nationaliteitsbeginsel (zeggen dat je in een ander land vervolgd kan worden omdat je tegen een onderdaan van dat land een handeling hebt verricht die in dat land strafrechtelijke vervolgbaar is) zie we dat daar tegenwoordig een ruimere acceptatie in het internationaal recht is ontstaan. In de internationale verhoudingen probeerde men het passieve nationaliteitsbeginsel zo weinig mogelijk effect te geven omdat dat betekent dat je als persoon in een ander land nooit weet of je misschien het recht van dat land schendt. We accepteren het wel voor ernstige misdrijven. Het universaliteitsbeginsel houdt in dat een staat op zichzelf geen enkel aanknopingspunt heeft met een gebeurtenis buiten haar eigen territorium. Er zijn twee lijnen die je hierin kan volgen. De eerste is gebaseerd op een verdrag. Het geldt dan met name tussen de verdragspartijen onderling. Er zijn redenen waarom een staat niet wil uitleveren (bijvoorbeeld geen eerlijke berechting). Je hebt als staat dan wel de verplichting om zelf de vervolging in te stellen. Dit komt voort uit het 'aut dedere aut iudicare'-beginsel. Dit is de tweede lijn die je kan volgen. In de Wet Internationale Misdrijven is dit ook vastgelegd.

Immunititeiten

Onder Obama is in de VS de 9/11 Bill uitgevaardigd (JASTA). Deze wet is in 2016 aangenomen door het Congres in de VS. De wet is gemaakt voor nabestaanden van de aanslagen van 11 september op de Twintowers die schadevergoeding willen van een staat (Saoedi-Arabië) omdat deze aanslagen hebben kunnen plaatsvinden. In deze wet wordt de immuniteit van een vreemde staat opgeheven en de nationale rechter in gelegenheid gesteld om deze staat te berechten. Het probleem hierbij is staatsimmuniteit. Deze wordt met deze wet dus aan de kant gezet. De definitie van immuniteit is de begrenzing van toepassing en handhaving van de (territoriale) jurisdictie van een staat. Het uitgangspunt bij immuniteit is dat het niet betekent dat degene die immuniteit genieten ook niet bestraft kunnen worden of niet onder de wet vallen. De immuniteit betekent een beperking op de toepassing van die wet. Wanneer het acta iure imperii betreft handelt de staat in haar hoedanigheid als staat en wanneer het gaat om acta iure gestionis dan handelt de staat als een privépersoon. Dit kan ook worden gezien als overheidshandelen respectievelijk commercieel handelen. Restrictieve immuniteit zegt dat een staat die als overheid handelt heeft immuniteit van een rechtsmacht van een andere staat.

In deze context is een interessant en recente zaak 'Equatorial Guinea vs. France'. We hebben de staat als entiteit die immuniteit geniet, maar hebben de mensen die een staat vertegenwoordigen ook immuniteit? Zowel ambtenaren als andere personen? De vicepresident van Equatorial Guinea heeft geld witgewassen in Frankrijk. Dit geld was van Equatorial Guinea. Hij had hiervan bijvoorbeeld een duur appartement in Parijs gekocht. De Franse politie heeft in deze zaak ingegrepen. Hij werd gearresteerd voor het witwassen van crimineel geld. Dit is een misdrijf op grond van de Franse wet. De vraag in deze zaak was of Frankrijk de vicepresident van Equatorial Guinea mag vervolgen in Frankrijk en of Frankrijk in een, door Equatorial Guinea aangeduid, diplomatiek pand een inval doen en spullen in beslag nemen? Het Hof heeft hier nog niet op geantwoord. Er moet eerst worden vastgesteld of het internationale Gerechtshof rechtsmacht heeft in deze zaak. Voor het beslagleggen op de goederen is in ieder geval wel een rechtsgrondslag voor het Hof. Voor de vraag of deze meneer

immuun is voor de rechtsmacht van Frankrijk omdat hij vicepresident is, denkt het internationaal Gerechtshof geen rechtsmacht voor te hebben.

Wanneer zijn gezagsdragers immuun? We beginnen daarbij met art. 2 Verdrag inzake convention jurisdictional immunities 2004. In dat artikel staat omschreven wat een staat is. Een staat en de staatsimmunitet wordt gelijkgesteld met de werknemers van die staat die in een staatscapaciteit functioneren. Het begint met een ambtenaar, die werkt voor de staat. Op welk niveau werkt hij? De gewone of hooggeplaatste? Er wordt in het bovengenoemde verdrag één hooggeplaatste ambtenaar genoemd, namelijk het staatshoofd. Inmiddels is uit een ander arrest van het internationaal Gerechtshof gebleken dat er nog twee andere hooggeplaatsten zijn die een speciale behandeling in het internationaal recht genieten, namelijk de minister-president en de minister van buitenlandse zaken. Gewone ambtenaren kunnen op twee manier handelen, namelijk in de uitoefening van hun functie of als privépersoon. Wanneer deze als privépersoon handelt heeft deze geen immuniteit. Als de ambtenaar in functie handelt geniet je wel immuniteit daarvoor. Bij de hooggeplaatste kan het onderscheid worden gemaakt tussen een hooggeplaatste in functie en een voormalig hooggeplaatste. In functie geniet de hooggeplaatste volledige immuniteit. Dit betekent dat deze dus ook privé immuun is. Een voormalig hooggeplaatste is er wel weer een onderscheid tussen functioneel en privé handelen. Voor privé handelen geldt in dat geval geen immuniteit.

HC 6b, 10-10-2017, immuniteiten

De transitie tussen de typische oude statelijke ordening en het nieuwe overkoepelende supranationale recht is lastig en daarom zijn ook veel dingen niet volledig duidelijk. Het is nog in ontwikkeling.

Diplomatieke immuniteit geldt alleen tussen staten. De wederkerigheid is de basis. Ook is diplomatieke immuniteit functioneel. Dit houdt in dat je als diplomaat je werk ongestoord kan doen en niet gehinderd wordt in de uitoefening van je diplomatieke (of consulaire) taak. Er geldt daarom immuniteit en onschendbaarheid voor diplomatiek personeel, diplomatieke gebouwen en andere bezittingen en diplomatieke communicatie. Het blijft een politiek gevoelig punt. Immuniteit is te onderscheiden van onschendbaarheid. Immuniteit heeft een meer juridisch karakter. Je bent immuun voor vervolging. Vorige week is al duidelijk gemaakt dat immuniteit niet betekend dat je niet onder de wet zou vallen.. Onschendbaarheid is meer in fysieke zin. Denk hierbij aan de ambassade (het gebouw) die onschendbaar is. Dit betekent dat dit gebouw niet zonder toestemming kan worden betreden, zelfs niet in het geval van brand. Er geldt ook een beschermingsplicht tegenover de gebouwen en diplomaten. In Nederland is daarom bijvoorbeeld de ambassade van de Verenigde Staten in Den Haag nu heel goed en duidelijk beschermd met camera's en hekwerken. Er wordt nu zelfs gebouwd aan een VS ambassade n Den Haag in een afgelegen gebied tussen Den Haag en Wassenaar. Op die manier is de bescherming beter te garanderen. Ook een familielid van een diplomaat geniet de bovengenoemde bescherming. De enige uitzondering op deze bescherming is wanneer de diplomaat (of familielid) een direct gevaar voor zichzelf of de omgeving is.

Afstand doen van immuniteit (diplomatieke status) kan alleen geschieden door minister van buitenlandse zaken of de regering. De diplomaat zelf dus niet. De minister van buitenlandse zaken of de regering kan de diplomaat tot ongewenst persoon verklaren (persona non grata) en daarmee te kennen geven dat wanneer je het land verlaat je gewoon opgepakt kan worden voor de dingen die je niet had mogen doen. In het uiterste geval kan er beëindiging geschieden van de diplomatieke betrekkingen en worden alle diplomaten teruggetrokken. Andere immuniteiten zitten bij internationale organisaties. Functionele redenen heeft deze immuniteit. Elk land moet naar de internationale organisatie toe kunnen om zich te kunnen vertegenwoordigen. Ook de medewerkers van de internationale organisatie moeten hun gang kunnen gaan en ook de organisatie zelf moet niet terecht kunnen staan voor de rechter in het land waar deze gevestigd is. Dit geldt ook voor speciale missies van en naar deze organisaties.

We hebben statelijke rechtsmacht nodig voor een functionerende internationale rechtsorde. Wel is er een duidelijke afbakening nodig met betrekking tot wat staten wel en niet mogen. Daarbij gelden immuniteten, ook wel gezien als een noodzakelijk kwaad.

Oefenvraag

Een groep Nederlandse studenten bezoekt een land in Oost-Europa en raakt verzeild in een demonstratie voor homorechten. Zij worden gearresteerd, voorgeleid aan een rechter en zonder adequate rechtsbijstand in een snelrechtproces veroordeeld tot een gevangenisstraf van 6 weken. In de gevangenis worden zij mishandeld door cipiers die in dienst zijn van een private beveiligingsfirma die is ingehuurd door de staat. Kan Nederland de Oost-Europese staat hiervoor internationaalrechtelijk aansprakelijk houden? De elementen waar bij deze vraag rekening mee moet worden gehouden is dat het gaat om een private beveiligingsfirma die is ingehuurd door de staat en een overheidstaak uitvoert. Daarnaast zou het een schending van een mensenrecht kunnen zijn. Je hebt namelijk recht op adequate rechtsbijstand. Het betreft hier vraagstukken met betrekking tot internationale staatsaansprakelijkheid.

Internationale aansprakelijkheid

Wanneer een vraag het onderwerp internationale aansprakelijkheid betreft moet je een aantal vragen stellen, namelijk (onderstaand schema wordt op sommige punten ter verduidelijking toegepast op bovengenoemde vraag): Dit is een analytisch schema die op elke situatie toegepast kan worden.

- Wie wordt er aansprakelijk gehouden? > De staat die de cipiers geleverd heeft, een internationale organisatie of misschien een individu? Dit maakt verschil.
- Is er internationaal recht van toepassing? > Welke internationaalrechtelijke bronnen zijn van toepassing? Gewoonterecht, internationaal verdragsrecht of misschien internationale rechtsbeginselen?
- Is er een schending van dit recht? > Is door de Oost-Europese staat (in de vraag willen we een staat aansprakelijk stellen) een regel van recht geschonden? Deze schending kan een actieve handeling inhouden maar kan ook passiviteit inhouden.
- Is de schending toerekenbaar aan de actor? > Is de staat in dit geval toerekenbaar?
- Is er verdedigingsgrond? > Er kan een reden zijn waarom de staat zo gehandeld heeft. Dit kan een ander beschermingswaardig doel zijn.
- Wie kan de aansprakelijkheid inroepen? > En zo ja, waar moet dit dan? Is er schade vereist? Kan alleen de benadeelde partij aansprakelijkheid inroepen?
- Wat zijn de consequenties van aansprakelijkheid? > Kunnen staten ook gestraft worden?
- Hoe kunnen de consequenties worden afgedwongen?

In dit college passen we het bovenstaande schema vooral toe op staten. Echter, komt dit ook steeds vaker voor bij internationale organisaties en bedrijven.

Een staat kan alleen aansprakelijk worden gehouden voor die gedragingen waar zij controle over had (art. 8 Genocide verdrag). Dit is een strikte test. Wanneer de internationale rechter oordeelt over medeplichtigheid van een staat wordt er gekeken naar de zorgvuldigheidsplichten van de staat. Deze zorgvuldigheidsplichten van staten zijn in het algemeen vooral inspanningsverplichtingen. Nederland is ook partij bij het genocide verdrag. Had Nederland meer moeten doen om de genocide in Srebrenica te voorkomen? De Nederlandse soldaten waren er destijds aanwezig. De civiele rechter heeft al bepaald dat Nederland aansprakelijk is hiervoor wanneer het gaat om een aantal handelingen (het uitzetten van tientallen mannen van een compound wetende wat er buiten deze compound gaande was). De VN was op dat moment niet meer de uitvoerende kracht maar de Nederlandse minister van defensie was de persoon die besloten heeft de compounds te sluiten. Hiervoor moet compensatie betaald worden. Nederland had op dat moment de effectieve controle over de operatie. In sommige gevallen kan er een omstandigheid zijn die de onrechtmatigheid wegneemt, een verdedigingsgrond. Hiervoor zijn tegenmaatregelen. Deze zijn erom te reageren op de schending van het recht door een andere staat. In eerste instantie mag de benadeelde staat de aansprakelijkheid inroepen. Er hoeft hierbij geen schade te zijn maar het gaat om de staat ten opzichte van wie een onrechtmatige daad is gepleegd.